

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1185575/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב צבי בן יעקב

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד חנן דרי)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אלדד אופק)

הנדון: סמכות בית הדין לדון בתיק שנסגר לפני שהתקבל ערעור בעניינו; הזכות לאיזון נכסים אינה יוצרת שותפות

פסק דין

פסק דין זה הוא המשך להחלטות קודמות שניתנו בעניינם של הצדדים, וענינו חלוקת רכוש בהקדם הבהרה בענין הסמכות.

א. סמכות בית הדין לדון בעניין הרכוש

בטרם נכתוב את הכרעתנו בעניינם של הצדדים, חובתנו להבהיר ולנמק את החלטתנו בעת הדיון ולפיה לבית הדין הסמכות לדון בענייני הרכוש.

בדיון שהתקיים בתאריך י"ד בכסלו תשפ"ב (18.11.21), ב"כ המשיב טען לחוסר סמכותו של בית הדין הרבני לדון בעניין הרכוש. לדבריו, הואיל ובתביעת הגירושין השנייה שתבע הבעל (בתאריך י"ז בשבט תשע"ז (13.2.17)) לא נכרך עניין הרכוש, ואף שהמשיב תבע לאכוף את הסכם שלום בית ולחלופין גירושין, שקיבל תוקף של פס"ד בתאריך ט' באלול תשע"ה (24.8.15), לא פתח תיק לחלוקת רכוש, משכך בית הדין הרבני לא קנה סמכות לדון בעניין הרכוש.

עתה, לאחר שהצדדים התגרשו ולא ניתן לכרוך תביעת רכוש בתביעת גירושין שכבר לא קיימת, בית הדין משולל סמכות לדון בענייני הרכוש, והתביעה אמורה להתנהל בערכאה אחרת.

עניין חלוקת הרכוש נכרך אמנם בתביעת הגירושין הראשונה (בתאריך ו' בתשרי תשע"ה (30.9.14)), אולם משהגיעו הצדדים להסכם שלום בית ולחלופין גירושין, נסגר התיק, ומשכך בית הדין נעדר סמכות עניינית לדון בתביעת הרכוש. אמנם בבי"ד קמא התנהלו דיונים שעסקו בעניין הרכוש אף לאחר פברואר 2017, אך זאת בהקשר לתביעת האשה לביטול הסכם שלום בית ולחלופין גירושין, בטענה של עושק.

בית הדין הבהיר לב"כ המשיב, שתיק חלוקת הרכוש נסגר בתאריך ט' באלול תשע"ה (24.8.15), עקב הגעת הצדדים להסכם שלום בית ולחלופין גירושין. אולם לאור החלטת בי"ד דנן מיום י"ד בשבט תשע"ט (20.1.19), לקבל את הערעור ולמעשה לבטל את ההסכמות בענייני הרכוש שבהסכם הנ"ל, תיק הרכוש שנסגר עקב ההסכם, נפתח מחדש, שהרי כל סגירתו של תיק הרכוש נעשתה בגין פתרון ענייני הרכוש בהסכם, משבוטלה החלטה זו ובוטל ההסכם, תביעת ענייני

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרכוש שנכרכה בתביעת הגירושין הראשונה שבה ונעורה ותיק חלוקת הרכוש נפתח מחדש. הסמכות שקנה בית הדין לדון בעניין הרכוש לא פקעה משניתן פסק דין המאשר הסכם, אלא שמשעה שאושר הסכם לא היה צורך, לכאורה, להמשיך ולדון, ודיון בעניינים נוספים שהתעוררו לאחר מכן – אפשר שלא היה בסמכותו של בית הדין. אולם משנקבעה בטלותו של ההסכם חזר הצורך לדון בעניינים שנדונו לפניו, שאינם עניינים חדשים שהתעוררו אלא אותם עניינים שבהם נקנתה הסמכות כדין ולא פקעה מעולם.

בנוסף לכך, כיוון שבמישור העקרוני יש לבית הדין סמכות עניינית לדון בענייני רכוש, סמכות מקבילה לסמכות בית המשפט לענייני משפחה, היה על המשיב לעורר את שאלת הסמכות במועד הראשון. ב"ד דנן דן בעניין הרכוש מזה שלוש שנים, ניתנו החלטות בעניין הרכוש וחלוקתו, הבעל עצמו פנה לבי"ד קמא, במסגרת תביעת הגירושין השנייה, וביקש שבית הדין יוציא צו לפינוי המערערת מהדירה, הבעל שיתף פעולה עם הליך האקטואריה והשמאות, ורק כשנראה לו שהחלטות בי"ד דנן אינן עולות בקנה אחד עם רצונותיו, הוא מערער על הסמכות.

יפים לעניין זה דבריו של השופט א. רובינשטיין (בג"ץ 3213/07):

”ז. אכן, בפרשת סימה אמיר נקבע כי ככלל אין בית הדין מוסמך לדון בתביעות שעניינן הפרה מאוחרת, או פרשנות, של הסכם גירושין בענייני רכוש. ברם, במקרה שלפנינו טענה זו לא הועלתה בפני בתי הדין בשתי הערכאות. בנסיבות אלה, קשה להלום מצב בו השלימה העותרת עם פסק דינו של בית הדין האזורי שאימץ את עמדתה – אך משהתקבל ערעור המשיב, מעוררת היא טענת חוסר סמכות.

”אין זו פעם ראשונה בה יארע, כי אדם נותן הסכמתו בהליך, אך משלא נחה דעתו מהחלטה שיפוטית מבקש הוא להיסוג [...] בנסיבות אלה סבורני כי המשיבה מושתקת מלהעלות טענות כלפי סמכות בית הדין” (בע”מ 7593/06 פלונית נ’ פלוני (טרם פורסם); בג”צ 8806/06 פלונית נ’ בית הדין הרבני האזורי ירושלים (טרם פורסם)).

מניעות זו מקבלת משנה תוקף שעה שסעיף 15(ד)(4) לחוק יסוד: השפיטה קובע ש”לא ייזקק בית המשפט לבקשה לפי פסקה זו אם המבקש לא עורר את שאלת הסמכות בהזדמנות הראשונה”, וסעיף 15(ג) לאותו חוק מתייחס ל-”סעד למען הצדק” [...].

הבקשה לשלילת סמכות בית הדין לדון בתביעה המונחת בפניו הוגשה בשיהוי רב, לאחר שנערכו דיונים לגופם של דברים, דיונים שבהם לא הועלתה הטענה על חוסר סמכותו של בית הדין לדון בתביעה זו. לפיכך יש לקבוע שבקשה זו, הוגשה לבית דין דנן בחוסר תום לב. דבר זה הוזכר רבות בפסיקות בית המשפט – עיין למשל בג”ץ 6334/96:

”בעל דין הכופר בסמכות של בית דין דתי ומבקש שבית הדין יחדל בשל כך מלדון, שומה עליו להעלות את בקשתו בפני בית הדין בהקדם האפשרי, שכן אחרת רשאי בית הדין לראות עצמו בר סמכות, ובית המשפט לא ימנע בעד בית הדין מלהמשיך בדיון. כלל זה מבוסס, מבחינה עיונית, על עקרונות של השתק, מניעות ותום לב [...]”

ככל שמדובר בביקורת שבית המשפט הגבוה לצדק מפעיל על בתי הדין הדתיים, ניתן לכלל זה, בשנת 1957, ביטוי בחוק: סעיף 7(ב)(4) לחוק בתי המשפט, תשי”ז – 1957.

כיום נמצאת ההוראה בעניין זה בסעיף 15(ד)(4) לחוק יסוד: השפיטה [...].

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלל זה נועד, בין היתר, למנוע מעותרים לנצל לרעה את סדרי הדין – לחשות כאשר הסטייה מסדרי הדין מובילה לתוצאה הרצויה להם, ולעמוד עליהם ברגע שמצב העניינים נוטה לרעתם.

ועיין עוד במה שנכתב בבג"ץ 4487/17:

"לאחר שבחנו את טענות העותרים, וכן את תגובת היועץ המשפטי לשיפוט הרבני, באנו לכלל מסקנה כי דין העתירה להידחות על הסף.

כידוע, התערבות בית המשפט הגבוה לצדק בפסיקת בתי הדין הרבניים שמורה למקרים של חריגה מסמכות.

יחד עם זאת, בית משפט זה לא ייזקק לבקשה ליתן צווים לבתי הדין הרבניים בעניין סמכותם, אם שאלת הסמכות לא הועלתה על ידי העותר בהזדמנות הראשונה (סעיף 15(ד)(4) לחוק יסוד: השפיטה; דפנה ברק-ארז משפט מינהלי כרך ד: משפט מינהלי דיוני 103 (2017)).

בנסיבות המקרה, כפי שפורט, בא כוח העותרים העלה את טענת הסמכות רק בסיום דיון ארוך שהתקיים לפני בית הדין הרבני האזורי. בנסיבות אלה, דעתנו היא כי אין מקום להיזקק לטענותיו המאוחרות בעניין הסמכות, וכי יש לראות בעותרים כמי שהסכימו לקיים את הדיון במחלוקת בעניין הירושה לפני בית הדין הרבני האזורי (ראו והשוו: בג"ץ 3213/07 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, פסקה ז (6.2.2008)).

ועיין עוד בבג"ץ נגר (8534/04), בבג"ץ ז"ק (573/77) ובבג"ץ תומא (2456/15).

בכל המקומות הנ"ל קבע בית המשפט שהשהוי בהעלאת הטענה לחוסר סמכות עניינית, יש בו משום חוסר תום לב, ולפיכך לא תזדקק הרשות השיפוטית לטענה שנטענה במועד מאוחר. קל וחומר בענייננו שהטענה נטענה לאחר שנערכו דיונים וניתנו החלטות רבות במשך כשלוש שנים בבי"ד דנן.

דברים אלה הם כתוספת לאמור לעיל, שהבעל עצמו כך את ענייני הרכוש לתביעת הגירושין, ואף שתיק הרכוש נסגר היה זה מחמת ההסכם שאושר, אולם משקבע בי"ד דנן שעניין הרכוש בהסכם בטל, הרי שתיק הרכוש נפתח מחדש, שהרי כל סגירתו הייתה עקב אישור ומתן תוקף של פס"ד לעניין הרכוש, ומשכך כרוך ענין הרכוש בתביעת הגירושין.

ב. איזון משאבים אינו שותפות

טענה נוספת שטוען ב"כ המשיב – מדוע חלוקת הדירה תהיה לפי השווי הנוכחי של הדירה על פי שומה שנעשתה לאחרונה, והצדדים יתחלקו בתמורת הדירה שתתקבל במועד מכירתה, ואילו איזון הזכויות בעסק יתבצע על פי שווי במועד הקרע – י"ז באלול תשע"ה (1.9.15). לטענתו – כמו שהצדדים שותפים במקרקעין, ולכן המועד הקובע הוא מועד המכירה, כך גם לגבי עסק הגן – המועד הקובע צריך להיות נכון לשווי להיום.

טענה זו משוללת יסוד משפטי שהרי יש הבדל יסודי בין הזיקה של הצדדים לדירה לבין זיקתם לעסק.

הצדדים הינם שותפים בדירה, ולכן כל עוד לא פורק השיתוף, שווי הנכס, לטוב ולרע, נזקף לשניהם, שהרי חפץ של שניהם השביח או שערכו ירד.

אולם בעניין הגן – הדברים שונים ואין הצדדים שותפים בבעלות על העסק.

העסק מורכב ממבנה הגן, הרהיטים והמשחקים וכו' ומהפעלת הגן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגן מתנהל במבנה שכור, כשבתחילה שכרוהו הצדדים, וכיום האשה שוכרת את המבנה בתמורה לדמי שכירות חודשיים, וממילא מבנה זה אינו עומד לחלוקה שהרי אינו רכוש של הצדדים אלא של המשכיר.

בעניין החפצים שיש בגן חפצים אלו נקנו מכספים משותפים והם בבעלות משותפת של הצדדים אך שווי חפצים אלו מועט ביחס ל'עסק'. ואכן אם יבקש הבעל לשום אותם בנפרד משומת הגן כ'עסק', ולקבל את מחציתם, תתקבל בקשתו, אלא שנצטרך אז לבחון אם מדובר בחפצים שאכן נקנו מהקופה המשותפת שהייתה בשעתו או שבחלקם מדובר בכאלה שקנתה האשה מכספה לאחר פירוק קופה זו ולאחר שהקודמים בלו, וככל שמדובר בחפצים ישנים – יש להניח גם שערכם היום אינו רב, וספק אם בקשה כזו תהיה כדאית לבעל עצמו.

הגן תופעל על ידי האשה בלבד בזמנו וגם כיום. אלא ששווי כ'עסק' (שעל פניו אינו שווי עצמי, אלא הרווחים שניתן להפיק ממנו, עיין חוות דעת האקטואר לעניין קביעת שוויו) נובע מהערך של גן שכזה שיימכר למי שיפעילנו על ידי עובדים ותשלום ההוצאות השונות בתמורה לתשלומי ההורים שינתנו למפעיל.

כש'עסק' רשום על שם מי מהצדדים או שניהם, ההנחה היא שהבעלות עליו היא כפי הרישום, כפי שהוא בנוגע לבעלות על הדירה, והחלוקה תיגזר מכך. אולם כשעסק אינו רשום ואנו צריכים לבחון מי מהצדדים הוא בעליו, ובמיוחד שעה שמדובר ב'עסק' שעיקר שוויו הוא נגזרת של תפעולו ושל המוניטין שלו ולא הנכסים הפיזיים המשמשים לתפעול זה, יש לקבוע כי אותו צד שהוא שהפעיל את העסק בעיקרו הוא בעליו, ובענייננו מדובר באשה.

האשה היא אפוא הבעלים של הגן, הבעל אינו 'שותף' בו, אלא שמכוח חוק יחסי ממון, הוא זכאי למחצית שוויו, וזכות זו נקבעת לפי ערכו במועד הקרע (שכפי שקבענו בהחלטה קודמת הינו גן שיש בו עשרה ילדים). הזכות לאיזון המשאבים נובעת מכוח חוק יחסי ממון, וכל איזוני המשאבים, בין בזכויות האיש ועסקיו, ובין בזכויות האשה ועסקיה, יהיו בהתאם לשווים העסקי במועד הקרע. ואף אם שוויו של הגן עלה או יעלה בגין הגדלת מספר הילדים הלומדים בו, הדבר נעשה על ידי מי שמפעיל את הגן והשביחו לאחר מועד הקרע ואין לצד השני חלק בשבח זה.

בהתאם לחוק יחסי ממון, בני זוג זכאים לאיזון משאבים, היינו לקבל את השווי של הנכסים שנצברו במהלך הנישואין אף אם רשומים על שם אחד מהם, או שבפועל הינם בבעלות אחד מהם, כמו גן הילדים, שכאמור היה בבעלות האשה שהיא בעיקר הייתה המתפעלת את גן הילדים, אף שהבעל והילדים עזרו לה בתפעולו.

וזו לשון סעיף 5(א), 6(ב) לחוק:

5(א) - "עם התרת הנישואין או עם פקיעת הנישואין עקב מותו של בן זוג (בחוק זה – פקיעת הנישואין) זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג".

[...]

6(ב) - "היה שוויים של נכסי בן הזוג האחד עולה על שוויים של נכסי השני, חייב אחד לתת לשני את מחצית ההפרש, אם בעין ואם בכסף או בשווה כסף".
(ההדגשות אינן במקור)

החוק אינו מעניק לבן הזוג בעלות על מחצית הנכסים הרשומים על שם בן הזוג האחר, ובוודאי אם אין בעלות רשומה כלל, אלא זכאות לאיזון משאבים, ואיזון זה יכול שיהיה בכסף או בשווי כסף. הפועל היוצא והעולה מאי היות המשיב בנדו"ד שותף בגן הילדים, שאין הוא זכאי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אלא לדמי איזון, כשדמי האיזון יקבעו בהתאם למועד הקרע, וזאת בהתאם לסעיף 5 א (א) (2) לחוק יחסי ממון בין בני זוג. ושווי זה נקבע בדו"ח האקטואר.

למען הסר ספק, בנוגע לאמור לעיל בעניין הדירה נציין כי אמנם בהחלטת בית הדין מיום 30.7.20 נתבקשה השמאית לחוות דעת באשר לשווי הדירה נכון למועד הקרע שנקבע בהסכם. הדבר נועד כדי לבחון אם היה עושק בכריתת ההסכם, כאשר התברר שמחצית שווי הדירה גבוה בהרבה משווי הגן. אולם ברור שתמורת מכירת הדירה תתחלק בין הצדדים בחלקים שווים, בניכוי כספים מאיזון המשאבים וכדלהלן.

ג. פירוק השיתוף בדירת הצדדים

לאחר שקיימנו מספר דיונים ועיינו בחומר שבתיק, בית הדין פוסק כי:

1. דירת הצדדים ברחוב י' הידועה כגוש [...] חלק מחלקה [...], תמכר לאלתר, ותמורתה תחולק בין הצדדים בחלקים שווים, וכדלהלן.

2. זכותו של כל אחד מהצדדים לרכוש את חלקו של השני בדירה.

אם לא ירצה אחד מהם לקנותה, בית הדין יאפשר לצדדים למוכרה תוך 90 יום.

אם הדירה לא תימכר בתוך הזמן הנ"ל, בית הדין ממנה את ב"כ הצדדים, עו"ד חנן דרי ועו"ד אלדד אופק, ככונסי נכסים למכירת הדירה.

שכרם של כונסי הנכסים יעמוד על סך של אחוז וחצי בתוספת מע"מ, כאשר כל צד ישלם את עלות הכינוס מחלקו לבא כוחו.

3. מתמורת המכירה ישולמו תחילה כל החובות שעל הדירה, כמו משכנתא, מיסים לרשויות המס או לרשות המקומית.

חובות לגורמים פרטיים, לא ינוכו מתמורת מכירת הדירה.

4. מחלקה של המערערת ינוכה מחצית משווי הגן. בהתאם לחו"ד של רו"ח חן קרמר מינואר 2020, ובהתאם להחלטת בית הדין מיום כ"ג בתשרי תשפ"א (11.10.20), הרי ששווי הגן הינו 206,614 ש"ח, כך שהבעל זכאי לסכום של 103,307 ש"ח, מחצית מהשווי הנ"ל, במסגרת איזון המשאבים. ואם כן לאמור, מתמורת חלקה של המערערת יש להעביר למשיב סכום של 103,307 ש"ח.

5. בנוסף: מחצית תשלומי המשכנתא ששולמו על ידי הבעל במשך השנים, לאחר שחדלה האישה להעביר כספים לחשבון המשותף (כפי שנקבע תחילה בהסכם) ינוכו מחלקה של האישה בתמורת הדירה ויתווספו לחלקו של הבעל.

מאידך גיסא הבעל ישלם דמי שימוש בגין מגוריו בחלקה של האישה מעת שעזבה היא את הדירה, וכמו כן זכאית האישה למחצית דמי השכירות שקיבל הבעל בגין השכרת הדירה מעת שחדל להתגורר בה בעצמו ועד למכירתה.

לשם הסקת מסקנות אופרטיביות מקביעה עקרונית זו:

הצדדים יגישו לבית הדין, בתוך שלושים יום, הודעות בנוגע למועד שבו חדלה האישה להעביר כספים לחשבון המשותף, לסכומי המשכנתא ששילם מאז הבעל לבדו, למועד שבו עזבה האישה את הדירה, למועד שבו החל הבעל להשכיר את הדירה ולגובה דמי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השכירות – לרבות אסמכתאות (כך אף אם חלק מהללו נכללו בכתבי טענות שהוגשו בעבר). לאחר מכן יורה בית הדין גם על מתן חוות דעת שמאית בנוגע לדמי השימוש האמורים ובהמשך תתקבלנה החלטות בהתאם לכל האמור.

האמור ייעשה במקביל להליכי מכירת הדירה ולא יעכב את המכירה. ככל שהמכירה תסתיים והתמורה תתקבל טרם החלטות סופיות בעניין זה ישקול בית הדין, לבקשה מתאימה, להורות על עיקול חלק מן התמורה ושמירתו בנאמנות עד להחלטה סופית.

6. מחלקו של המשיב יש להעביר למשיבה דמי האיוון בהתאם לחו"ד של רו"ח אבי יחזקאל מינואר 2020.

רו"ח אבי יחזקאל הציע שתי אפשרויות לאיוון:

בשיטה הראשונה ישלם המשיב למערערת סכום של 237,842 ש"ח. שיטה זו מהווה את זכויות הבעל.

בשיטה השנייה, שאינה מהווה את זכויות המשיב, על המשיב לשלם למערערת לאלתר בגין הזכויות הנזילות סכום של 65,668 ש"ח, וינתנו פסיקתאות המעגנות את זכויות המערערת בקופות המשיב שאינן נזילות.

מיד עם מכירת הדירה לאחד מהצדדים או לכונסי הנכסים, על המשיב להודיע בכתב, הן לבית הדין והן לכונסי הנכסים, באיזו שיטה בחר, אם להוון זכויות אם לאו, וכונסי הנכסים ינכו מתמורת חלקו בדירה בהתאם.

לאחר העיון התמורה תחולק כנ"ל, ולא יותרו כספים בנאמנות אצל ב"כ הצדדים.

7. שאר הנושאים, כמו חובות לצד ג' חוב לקרן נישואין ידונו בהמשך.

בין כך ובין כך, מכיוון שהאיש הצגה מסמכים המורים על פניהם פירעון חובות שונים לקרן נישואין, על האיש להציג תיעוד של כרטסת קרן נישואין המורה על גובה ההלוואות, זמני פירעון והיתרה שנותרה לאיש לשלם בעת חתימת ההסכם.

טענה זו וטענות נוספות, ידונו רק לאחר מכירת הדירה וחלוקת תמורתה בהתאם לאמור לעיל. לאחר הצגת המסמכים הנ"ל יחליט ויקבע בית הדין במה ידון, ואם העניין יידון בבית הדין הגדול או יוחזר לבית הדין האזורי.

8. בעניין החוב לאח הבעל – הואיל ומדובר בחוב שאין עליו ראיות, למעט תצהיר של אח הבעל בכתב ידו מתאריך כ"ג בטבת תשפ"א (7.1.21) על גובה החוב והיתרה, הבעל בעצמו נקט סכומים שונים של גובה החוב במועדים שונים, לפיכך בית הדין קובע כי חוב זה לא יאוזן במסגרת איוון המשאבים. הצהרת קרוב משפחה על חוב כזה או אחר, אינה מעלה או מורידה. ובכלל, הבקשה להכליל חובות בתוך מסגרת איוון המשאבים מחייבת הצגת מסמכים אותנטיים, נכון למועד לקיחת ההלוואה, מטרתה וכו' דבר שלא נעשה במקרה שלפנינו.

לכן חוב זה לא ייכלל במסגרת איוון המשאבים. וככל וחוב זה קיים, הבעל (המודה בו) יישא בחוב זה לבדו.

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ניתן ביום כ"ז בכסלו התשפ"ב (01.12.2021).

הרב צבי בן יעקב

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה